

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БЮДЖЕТОМ УКРАЇНИ

Сидор Г. В.

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу

Тернопільського національного економічного університету

Необхідність пошуку теоретичних і практичних шляхів удосконалення механізму управління Державним бюджетом України в умовах здійснення соціально-економічних перетворень набуває вагомого значення. Враховуючи політичну та економічну ситуацію нашої країни сьогодні, необхідною складовою здійснення ефективної бюджетної політики має бути визначення її напрямів, що базується на засадах грошово-кредитної політики та зовнішньоекономічної діяльності, пріоритетах стратегії соціального та економічного розвитку держави.

Дослідження проблем удосконалення механізму управління Державним бюджетом в Україні викликає неабияку зацікавленість серед науковців насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку та соціальної стабільності держави.

У цьому контексті варто звернути увагу на дослідження автора роботи – Г. В. Сидор [3; 4]. Незважаючи на це, окремі теоретичні аспекти удосконалення механізму управління Державним бюджетом України розкрито не повною мірою, а отже, потрібно провести додаткові наукові пошуки.

До вагомих проблем системи дохідної частини Державного бюджету України, на нашу думку, належать такі:

- невисокий рівень достовірності прогнозування надходжень;
- нестабільність національної валюти та вплив іноземних інвестицій, що призводить до суттєвих скорочень на підприємствах, зменшень обсягів їхнього виробництва або зумовлює їх закриття;
- поширення тенденції несплати податків фінансово здоровими підприємствами, а також ухилення від сплати податків тих підприємств, які з різних причин не мають можливості їх сплатити;
- суттєве скорочення податку від зовнішніх операцій та міжнародної діяльності, що пов'язано зі зменшенням обсягів зовнішньоторговельних операцій;
- «тінізація» економіки.

Вищенаведені проблеми потребують пошуку напрямів оптимізації та шляхів удосконалення системи дохідної частини Державного бюджету України. Так, вважаємо, що напрями удосконалення мають бути такі:

- вливання бюджетних коштів у розвиток тих галузей, які визначають рівень економічної потужності держави та втілюють у виробництво наукові досягнення;
- використання грантів та субсидій для створення сприятливих умов господарювання і стимулювання виробничого процесу;
- залучення до нашої країни потенційних іноземних інвесторів;
- для стабільності соціального захисту населення і підвищення його добробуту потрібно забезпечити збільшення соціальних платежів, реальних заробітних плат та стримувати зростання інфляції, що приведе до підвищення рівня податкових надходжень від зростаючого попиту;
- встановлення дієвого контролю за рухом бюджетних коштів;
- розробка та впровадження науково обґрунтованої методологічної бази в напрямі більш достовірного прогнозування надходжень до бюджету;
- детінізація економіки.

Зазначені вище напрями удосконалення механізму управління Державним бюджетом України, на нашу думку, вплинуть на зростання ВВП, а отже, й на збільшення дохідної частини Державного бюджету України.

Дослідження питання удосконалення видаткової частини Державного бюджету України, як і дохідної, викликає неабияку зацікавленість серед науковців насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку та соціальної стабільності держави.

До вагомих проблем системи видаткової частини Державного бюджету України пропонуємо віднести такі:

- недовиконання за всіма статтями видатків, що посилює проблему їх оптимізації;
- недостатній обсяг централізованих капітальних вкладень, де пріоритет віддається державним програмам у соціальній сфері;
- бідність та соціальна незахищеність працівників бюджетних установ;

– проблема з наповненням Державного бюджету України, яка посилюється з початку року, що підштовхує уряд до скасування податкових пільг та скорочення бюджетних видатків.

Вищенаведені проблеми потребують пошуку напрямів оптимізації та шляхів удосконалення системи видаткової частини Державного бюджету України. На нашу думку, напрямами удосконалення мають бути такі:

- зменшення рівня видаткової частини Державного бюджету на утримання прокуратури і суддів, органів державної влади та управління;
- збільшення рівня видаткової частини Державного бюджету на підприємства з метою сприяння їх стабілізації та підтримання їхнього рівня економічного розвитку;
- реформування видаткової частини Державного бюджету на соціальну сферу (перегляд рівня прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати; а також пільг);
- застосування системного та комплексного підходів до управління державним боргом, основою яких мають бути науково обґрунтовані теорії оптимізації структури витрат, що мають узгоджуватися зі стратегічними планами макроекономічної політики України.

У рамках дослідження встановлено, що у бюджетному процесі держави важливе місце посідає удосконалення механізму планування видатків як інструменту підвищення рівня ефективності, прозорості та результативності використання бюджетних коштів.

На нашу думку, важливою умовою оптимізації структури видатків Державного бюджету в контексті пропозиції має стати внесення змін до законодавчих актів, які регламентують питання сфери організації державного управління та соціальної сфери.

Проведене дослідження дало можливість висунути гіпотезу, що в сучасних фінансово-економічних умовах потрібно удосконалити систему моніторингу використання бюджетних програм. З нашої точки зору, необхідна розробка методології проведення такого моніторингу на регулярній основі з метою здійснення виваженого оцінювання взаємозв'язку між вкладеними бюджетними коштами та отриманими результатами, а також вирішення завдань оперативного управління.

У рамках дослідження встановлено, що державний сектор економіки нашої країни сьогодні зазнає неабияких втрат через низьку бюджетну, податкову та фінансову дисципліни. Вважаємо, що основними причинами негативної ситуації є такі:

- збереження умов, які підтримують криміналізацію економіки;
- недосконалість наявної методологічної та чинної законодавчої бази моніторингу;
- відсутність комплексності та системності здійснення бюджетного моніторингу, а також його законодавча невизначеність.

З'ясовано, що в сучасних умовах основними напрямами удосконалення бюджетного моніторингу мають бути такі:

- створення єдиної законодавчої сфери розвитку бюджетного моніторингу та правового закріплення за його суб'єктами контрольних функцій;
- удосконалення чинних та формування нових процедур бюджетного моніторингу;
- запровадження суворої системи відповідальності за здійснення бюджетних правопорушень.

Доходимо висновку, що в Україні сучасний стан бюджетного моніторингу є критичним, що, з нашої точки зору, занадто небезпечно для суспільства. У системі бюджетного моніторингу виникли серйозні проблеми методологічного, організаційного та правового характеру спрямування, які потребують негайного реформування, оскільки перешкоджають реалізації його функцій. Він буде лише тоді дієвим та ефективним на практиці, коли стане гласним, прозорим, постійним та своєчасним, з чітко розділеними повноваженнями між спеціалізованими компетентними органами.

В Україні практика бюджетного процесу показує, що Державний бюджет повсякчас виступає похідною від безвідповідальності основних політичних гравців та індивідуалістичних міркувань, що щороку викликає питання про необхідність збалансування Державного бюджету. З огляду на це в Україні виникає потреба забезпечення стабільної та дієвої роботи законодавчої та виконавчої гілок влади.

Запропоновано у контексті вирішення проблеми збалансування Державного бюджету України розробити та прийняти «Кодекс фінансової стабільності», який з нашої точки зору, визначатиме формування чіткої, прозорої та структурованої дохідної та видаткової частин бюджету.

В умовах сьогоднішнього «Кодексу фінансової стабільності» має бути спрямований на визначення основних стандартів та напрямів бюджетної політики з метою сприяння ефективності формування дохідної та розподілу видаткової частин Державного бюджету, підтримання темпів економічного зростання економіки. Прийняття в Україні «Кодексу фінансової стабільності» у бюджетній сфері, з

нашої точки зору, важливе, оскільки він буде базовим та визначатиме чітку нормативну позицію для законодавчого збалансування Державного бюджету України.

Таке збалансування, на нашу думку, має відбуватися не за принципом «витрати по доходах», а від головної ролі витрат щодо доходів, а саме: необхідно шукати шляхи підвищення власних джерел доходів; не вдаватися до скорочення витрат, особливо на соціально важливі галузі, а знаходити додаткові доходи на основі легалізації тіньового сектору; оптимізувати державну фінансову допомогу регіонам.

Більшість фахівців-економістів світу в сьогоденних умовах щодо управління дефіцитом бюджету та збалансування бюджету дотримуються такої позиції: держава має прагнути до збалансованого бюджету, а бюджетний дефіцит необхідно зменшувати за рахунок скорочення державних витрат, або шляхом збільшення податків. Сучасна українська практика показує, що протягом останніх років відбувається підвищення непрямих податків. В Україні акцент зроблено на зростання цін на енергоносії для всіх споживачів та постійне збільшення акцизного податку.

У нашій країні вагомим важелем збалансування Державного бюджету могло б стати обмеження коштів, які виводяться з нашої держави в офшори та зменшення розмірів тіньової економіки, яка становить половину ВВП України. За даними незалежних експертів, в офшори з України за роки незалежності виведено близько 200 млрд. дол. США. У нашу країну певний обсяг цих коштів повернувся у формі інвестицій, однак значна їх частина все ж таки залишилася за кордоном.

Досягнення визначеної мети і завдань бюджетної політики держави можливе лише за умови забезпечення довгострокового збалансування Державного бюджету. Важливою передумовою для створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення макроекономічної стабільності, яка визначає умови стійкого зростання економіки, характеризує досягнення цілей і мети стратегії соціально-економічного розвитку нашої країни – покращення якості й рівня життя населення, слугує проведенню відповідальної та передбачуваної бюджетної політики.

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що на сьогодні формування дохідної та розподіл видаткової частин Державного бюджету, а також удосконалення управління є актуальними.

На нашу думку, усі вищенаведені пропозиції щодо поліпшення механізму управління Державним бюджетом, за умов їх чіткого дотримання й виконання, позитивно вплинуть на збалансування Державного бюджету України.

Література

1. Бюджетний кодекс України [від 08.07.2010 р. № 2456-VI]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kodeksy.com.ua/ka/byudzhetnij_kodeks_ukrainy/download.htm
2. Машко А. І. Дефіцит державного бюджету: причини, наслідки та управління / А. І. Машко дисертація – Тернопіль. – 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/898/1/>
3. Сидор Г. В. Вплив макроекономічних показників на збалансування Державного бюджету України / Г. В. Сидор // Інноваційний розвиток економіки: глобальні тенденції та національні особливості : колективна монографія / за ред. канд. екон. наук, доц. Кульчицької Н. Є. – Чортків : ЧННПБ, 2019. – С. 176–184.
4. Сидор Г. В. Дефіцит Державного бюджету України / Г. В. Сидор, О. І. Ткачик // Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія : «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості». – 2019. – № 1 (19). – С. 117–123.
5. Ціна держави. Бюджет України. Доходи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cost.ua/budget/revenue/#29>